

Fint om folketrygden

Tellnes, Gunnar og Claussen, Bjørgulf (red.)

Folketrygdens framtid

Hvor går NAV?

Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2014.

ISBN 978-82-02-47619-9

140 s. Pris: 249,-.

Michael 2014; 11: 538–40.

To av seniorene innen norsk trygdemedisin, begge professorer ved Institutt for helse og samfunn ved Universitetet i Oslo, har her redigert en bok der det tas opp grunnleggende problemer innenfor norsk trygdepolitikk og gjennomføringen av den.

Boka har to deler. Først er det sju kapitler om det sosialpolitiske perspektivet, deretter tre kapitler som er mer konsentrert om det trygdemedisinske.

I første del spør Bjørgulf Claussen rett fram og uten omsvøp: Hvorfor forsvare folketrygden slik den er nå? Folketrygden er et gigantisk økonomisk omfordelingsapparat som skal sikre anstendige levekår for hele befolkningen, uansett hvem de er. Alle må bidra til det. Men samfunnet forandrer seg, og dermed også forutsetningene for folketrygden og holdningene til den. Dette betyr at folketrygden er under stadig press fra alle kanter, både fra folk som har god kjennskap til det de snakker om, og fra andre som kanskje heller ledes av mer tabloide politiske meninger. Dette forkludrer det offentlige bildet av hva folketrygden er og gjør.

Claussen ser det sterke presset for å redusere antall uførepensjonister som et alvorlig anslag mot folketrygdens ideologi. «Arbeidslinja» er et begrep

som høres bra ut, men som i virkeligheten forskyver ansvaret over på dem som har det vanskelig. I den forbindelse nevnes planleggingsminister Per Kleppe som i 1978 gikk inn for å legge et markedsliberalistisk syn til grunn for Arbeiderpartiets politikk, og det er det vi nå ser konsekvensene av. Claussen roper et varsko: Det er ikke sikkert folketrygden framover bør være som den er blitt *nå*.

Ebba Wergeland har som oppfølging av dette kalt sitt kapittel «Arbeidslinja ga oss skammen tilbake» – et friskt innlegg der hun beskriver angrepet mot rettighetsprinsippet og forteller om sentrale politikeres omgang med ideologiske verdier. Hun siterer professor Knut Halvorsen på hvordan myndighetene i OECD-landene styrte folkemeningen i retning av et negativt syn på velferdsstaten for å få oppfatningene til å passe med ny økonomisk tenkemåte.

Sentrale spørsmål reises også i kapitlene til Alf Erling Risa, Bjørn Halvorsen og Asbjørn Kjørstad. Hvordan vil vi at velferdsstaten skal være? Ivaretas i så fall målene? Er f. eks. alderspensjonen grunnlovsvernet?

En politisk snakkis når NAV er tema i folkedypet, er innvandrere og trygd. Aksel Hatland har et kapittel om dette. Det sier seg selv at dette trekket ved en ny demografisk situasjon også må diskuteres, men ofte skjer denne diskusjonen uten særlig forankring i hva saken dreier seg om. Kritikk og forferdelse vedrørende eksport av trygdemidler til utlandet, til folk som underforstått ikke fortjener det, er en gjenganger, også på høyeste politiske nivå. Hatland viser at det er knappe to prosent av trygdemidlene som «eksporteres» til andre land. Og pensjonistgruppene som har flyttet, holder for det meste til i Sverige, Danmark, Spania og USA. Halvparten av dem er norske statsborgere. En promille av barn som fikk barnetrygd i 2012, bodde i utlandet. Antallet innvandrere fra fattige land som flytter hjem igjen og medbringer trygd, er tallmessig forsvinnende. Slike fakta går sjelden fram i valgkamper og andre retoriske slag. Der passer de ikke.

Steinar Westins historiske kapittel setter folketrygden i perspektiv. Det bør leses! Kanskje burde det stått først i boka?

Del II som handler om trygdemedisinsk arbeid innenfor folketrygdsystemet, blir mer som en tradisjonell lærebok i sosialmedisin, nyttig for de aktørene som skal forholde seg til folketrygden slik den til enhver tid er. Søren Brage ser på *legenes* plass i dette. Mange avgjørelser med økonomisk betydning for mange, tas på bakgrunn av et mest mulig kvalifisert *medisinsk* skjønn, slik leger er opplært til å utvikle. Her kan det være forskjeller fra den juridiske logikk.

Rehabilitering har vært et nøkkelbegrep og en nøkkelaktivitet i norsk sosialmedisin – å bringe tilbake arbeidsevne og livskvalitet. Tore Norendal Braathen og Gunnar Tellnes drøfter hvordan dette feltet ivaretas nå.

I det avsluttende kapittel 10 tar Tellnes opp et meget viktig, men vanskelig område, nemlig å få helsefremmende tiltak sterkere inn som en del av det trygdemedisinske arbeidet. Her er det ofte en skurring mot tradisjoner. Uvant retorikk kommer inn og mange meninger brytes. Likevel er de fleste til syvende og sist enige om at å forebygge er bedre enn å måtte behandle, i dette tilfelle enn å trygde.

Langtidsfrisk er et tankevekkende uttrykk.

Kort summert er dette en bok som fortjener å leses av mange. Den bør gi vekker og aha-opplevelser for lek og lærd på området, samtidig som den gir en god innføring til nykommere på området, f. eks. studenter – og til dem som enten på grunn av alder eller uførhet mottar utbetalings slipper fra NAV i posten.

Et godt sakregister hadde gjort denne boken enda mer brukbar som verktøy i trygdedebatten, egnet for raske oppslag når man trenger fakta og argumenter. Men sakregister har redaktørene dessverre sløyfet.

Øivind Larsen
Institutt for helse og samfunn
Universitetet i Oslo
oivind.larsen@medisin.uio.no